

УДК 332.135:339.137.2 (477.74)

Сотніков Ю.М., к.е.н., доцент
Кравченко Є.В., магістр, викладач

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕВАГ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Сотніков Ю. М., Кравченко Є. В.. Механізми та інструменти використання переваг транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності Одеського регіону. Розглянутий стан транскордонного співробітництва в Одеському регіоні та запропоновані механізми та інструменти розвитку транскордонного співробітництва для підвищення конкурентоспроможності Одеського регіону.

Сотников Ю. Н., Кравченко Е. В. Механизмы и инструменты использования преимуществ трансграничного сотрудничества в повышении конкурентоспособности Одесского региона. Рассмотрено состояние трансграничного сотрудничества в Одесском регионе и предложены механизмы и инструменты развития трансграничного сотрудничества для повышения конкурентоспособности Одесского региона.

Sotnikov Y., Kravchenko Y.. Mechanisms and instruments of using of advantages of cross-border cooperation in the competitiveness increase of the Odessa region. The state of cross-border cooperation in the Odessa region is considered and mechanisms and instruments of cross-border cooperation development for competitiveness increase of the Odessa region are offered.

Постановка проблеми. Європейський вибір, інтеграція до ЄС є стратегічним зовнішньополітичним курсом України. Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом та офіційного проголошення бажання України набути асоційованого членства в ньому була затверджена стратегія інтеграції України до ЄС. Одним із центральних напрямів інтегрування України до європейських структур виступає прикордонне співробітництво. Транскордонне співробітництво є одним з перспективних напрямів міжнародної інтеграції. Сфери транскордонного співробітництва охоплюють розвиток прикордонної інфраструктури, туризм і рекреацію, екологію і охорону навколишнього середовища, боротьбу зі злочинністю, культурний обмін тощо. Новий виток у розвитку транскордонного співробітництва України настав із поширенням на її територію Європейської політики сусідства, яка відкриває значні перспективи для економічної інтеграції, оскільки пропонує більш широкий спектр механізмів взаємодії.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика регіонального розвитку і транскордонного співробітництва досліджується багатьма зарубіжними науковцями, а недавно почало все більше цікавити і українських дослідників. Питанням розвитку транскордонного співробітництва займалися наступні зарубіжні вчені: Г. М. Чуді (Швейцарія), Д. Віллерс (Німеччина); П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло (Польща); Б. Борисов, М. Ілієва (Болгарія); С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев (Росія); П. Кузьмішин, Ю. Тей, (Словаччина) та українські вчені: О. Амоша, П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, І. Бураковський, Б. Буркинський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендъел, Н. Луцишин, П. Луцишин В. Ляшенко, Ю. Макогон, А.Чужиков, А. Мельник, Н. Мікула, І. Михасюк, А. Мокій, В. Пила, С. Пирожков, С. Писаренко та ін.

Однак вплив механізмів та інструментів транскордонного співробітництва на конкурентоспроможність окремих регіонів залишається мало дослідженим в контексті сучасних євроінтеграційних процесів і участі в них України.

Мета статті – вивчення впливу механізмів та інструментів транскордонного співробітництва на формування конкурентоспроможності регіону та визначення можливих шляхів врахування переваг транскордонного співробітництва.

Викладення основного матеріалу. Сучасний стан розвитку міжнародних економічних відносин робить за необхідне пошук нових форм транскордонного співробітництва з метою підвищення ефективності співпраці та конкурентоспроможності регіонів, що беруть у ній участь.

Транскордонне співробітництво представляє собою спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [1]. Існує декілька форм здійснення транскордонного співробітництва, як то: у формі єврорегіону, шляхом укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах, шляхом встановлення взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва та таке інше [1].

Основна мета нових форм транскордонного співробітництва – прискорити економічне зростання шляхом об'єднання зусиль учасників, забезпечення конкурентних переваг транскордонним регіонам.

Окрім вищезазначеної ролі, транскордонне співробітництво відіграє роль своєрідного «*імпульсу (потенціалу) зростання*», а транскордонні регіони, в свою чергу, – «*полюсів зростання*». Якщо проілюструвати рух соціально-економічного розвитку з Заходу на Схід, із більш розвинутого економічного середовища у менш розвинуте (рис.1), та врахувати, що соціально-економічний розвиток у кожній i -тій державі відбувається від центру (C_i) до периферії (A_i та B_i), то транскордонне співробітництво створює додаткові можливості мобілізації ресурсного потенціалу території (A_iA_i' та B_iB_i') для прискорення її соціально-економічного розвитку та підвищення якості життя населення. $i = 1, \dots, n$, де n – кількість взятих до уваги держав.

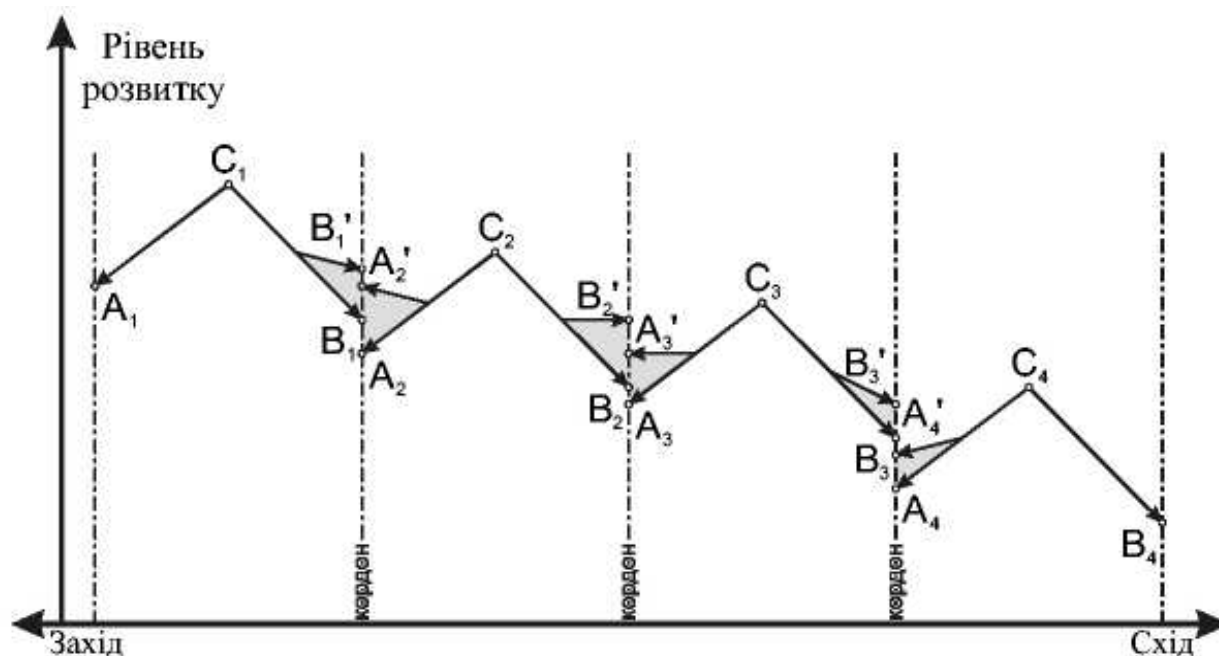

Рис.1. - Роль транскордонного співробітництва у регіональному розвитку

Джерело: [2, с.684-685].

Як бачимо з рисунка, ресурсний потенціал прикордонних регіонів (заштрихований трикутник) може значно прискорити розвиток за рахунок співробітництва шляхом

об'єднання потенціалів і використання можливостей більш розвинутого суспільства. Зважаючи на те, що потенціал прикордонних територій різний як в межах однієї держави, так і в сусідніх, тобто $AiAi' = BiBi'$ та $BiBi' = Ai+1A'i+1$, розвиток буде забезпечуватися сумою $AiAi' + BiBi'$, яка буде скорегована на коефіцієнт λ – активності транскордонного співробітництва. Певну аналогію можна провести з основними положеннями теорії граничних процесів. З одного боку, транскордонне співробітництво відіграє роль зростаючого потенціалу, а з іншого – нівелює наявність кордону, зменшуючи його бар'єрну функцію [2, с.684-685].

Проте, завдяки транскордонному співробітництву можна змінити тенденції регіонального розвитку "центр – периферія" і ліквідувати аналогію між "прикордонним", "периферійним" та "відсталим". Інакше кажучи, можна погодитися із Ж.-П.Лехнером, який зазначає, "... що транскордонні регіони дозволяють змінити периферійну ситуацію на центральну" [4, С.291-292].

Із найбільш розповсюджених організаційних форм транскордонного співробітництва, досвід впровадження яких існує не тільки в Європі, а й в Україні, виступають «транскордонні кластери» та «транскордонні промислові зони». Їх подальше створення, розвиток та підвищення ефективності функціонування, зокрема у Одеському регіоні, сприятимуть відродженню економічної активності та стимулюватимуть економічне зростання, що позитивно вплине на вирівнювання показників соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності даного регіону відповідно до європейських стандартів.

Актуальність впровадження таких форм як транскордонний кластер та транскордонна промислова зона в Одеському регіоні зумовлена ще рядом тенденцій, характеристика яких приведена нижче.

По-перше, для відновлення економічного зростання у Одеському регіоні зовсім не задіяно потенціал промислових зон та кластерів, зокрема транскордонних, які є основною інституційною складовою інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки. Їх впровадження дозволило б кардинально поліпшити ситуацію щодо залучення інвестицій та конкурентоспроможності даного регіону та країни в цілому.

Політика використання транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів отримала найбільшого поширення у транскордонних регіонах Європи і, як показала практика, дані форми значною мірою сприяють економічному розвитку прикордонних територій, стимулюють інноваційно-інвестиційний розвиток регіону, забезпечують ефективне використання ресурсів, створюють робочі місця в периферійних, віддалених від центру районах.

По-друге, неефективно використовуються можливості єврорегіонів як організаційних форм транскордонного співробітництва, одним із завдань яких є сприяння отриманню коштів для співфінансування транскордонних проектів із Структурних фондів ЄС та інших міжнародних фінансових організацій. Так, активність транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону «Нижній Дунай» визначається як низька, що дозволяє говорити про невикористання значного потенціалу єврорегіону, який може стати координуючою структурою щодо розвитку транскордонних промислових зон, транскордонних кластерів.

Так, механізми реалізації регіональної політики ЄС, яка спрямована на підтримку розвитку прикордонних територій передбачають можливості отримання додаткового фінансування для транскордонних проектів з бюджетів транскордонних програм. Одеський регіон приймає участь в наступних транскордонних програмах: «Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013», «Чорне море 2007-2013», «Південно-Східна Європа 2007-2013».

Серед пріоритетів цих програм є інституційна співпраця та стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Зокрема підтримуються проекти формування транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів. Проте,

низька активність української сторони призвела до порівняно низької присутності в списках отриманих грантового фінансування. Таку ситуацію можна було передбачити ще на етапі формування механізмів реалізації ЄСП, де, на відміну від інших країн, інтереси України не були представлені належним чином.

По-третє, в Україні відсутня відповідна державна підтримка розвитку інноваційної інфраструктури (зокрема, транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів), у тому числі – за рахунок відповідних фондів, позитивний досвід діяльності яких спостерігається у багатьох країнах ЄС. На відміну від транскордонних промислових зон, які функціонують у межах чітко окресленої певної території і потребують значних капітальних вкладень у розвиток інфраструктури, транскордонні кластери об'єднують на добровільних засадах учасників, які вільно розміщені у транскордонному просторі. Ця форма є більш доступною для реалізації при відповідній державній підтримці [3, с.23-26].

З огляду на необхідність використання потенціалу створення таких форм як транскордонні кластери та промислові зони в Одеському регіоні як чинника підвищення конкурентоспроможності на рівні державної регіональної політики має бути здійснено реформування національного законодавства стосовно транскордонного співробітництва України. Прийнятий Закон України „Про транскордонне співробітництво” визначає лише базові основи такої діяльності. Тому доцільно буде прийняття Закону України стосовно таких форм транскордонного співробітництва як транскордонний кластер та промислова зона, які б чітко регламентували та визначали діяльність даних форм.

Враховуючи значний агропромисловий потенціал та схожість історичних, природно-кліматичних та економічних умов розвитку Одеського регіону та сусідніх прикордонних регіонів Румунії та Республіки Молдова, важливим напрямком підтримки їх економічного розвитку може виступити створення транскордонного кластеру агробізнесу.

Не менш важливим є перехід до створення транскордонних промислових зон (парків) поряд із стимулюванням на регіональному рівні інноваційної діяльності з метою: формування у периферійному регіоні структури, що відігравала б роль бізнес-інкубатора і допомагала інвесторам розпочинати виробництво продукції; створення фінансового посередника в отриманні коштів фінансової допомоги зі структурних фондів ЄС.

Як координуючу структуру транскордонних кластерів чи промислових зон доцільно використати єврорегіон „Нижній Дунай”, який, водночас, є тією інституцією, що повинна розробляти та впроваджувати стратегію розвитку транскордонного регіону. Враховуючи те, що кластерна стратегія стосується усіх стратегій, спрямованих на створення сприятливого середовища для співробітництва між різними зацікавленими сторонами на місцевому, регіональному, транскордонному, національному та наднаціональному рівнях, єврорегіон може та повинен взяти на себе роль «центру», через який здійснюється обмін інформацією та технологіями, відбувається координація заходів співробітництва між учасниками транскордонного кластеру чи промислової зони.

Розробка і запровадження ефективної, прозорої системи проектного менеджменту, моніторингу та оцінки ефективності транскордонних проектів на засадах прозорості і звітності дозволить участі широкої громадськості на всіх етапах реалізації проектів. З цією метою доцільно залучити до співпраці з органами влади провідні наукові установи, неурядові організації та експертів спільних технічних секретаріатів програм транскордонного співробітництва ЄС.

Важливе місце може займати забезпечення організаційної й фінансової підтримки учасників міжнародних проектів, що реалізуються в межах програм співробітництва ЄС із сусідніми країнами. Для цього доцільно передати повноваження місцевим органам влади щодо конкурсного відбору проектів міжнародного співробітництва та прийняття рішення про їх дофінансування в межах виділеної квоти з коштів державного бюджету чи за рахунок відповідної статті видатків місцевого бюджету. Запровадження такого механізму фінансування можливе за умови формування державного бюджету «знизу до гори» і

передачі повноважень з формування місцевих бюджетів громадам, що забезпечить їх фінансову самостійність при реалізації спільних міжнародних проектів, у тому числі і транскордонних.

Регіональні органи влади і місцевого самоврядування повинні здійснювати активну підтримку економічної інтеррегіональної та транскордонної співпраці й надання консультацій економічного характеру для підприємств, що перебувають у пошуку партнерів по той бік кордону, оскільки підтримка бізнесу сприяє економічному розвитку регіону й збільшує надходження до місцевих бюджетів. Це розв'язує проблему обмежених фінансових ресурсів і надає можливість забезпечити обов'язкове внесення частини фінансування на транскордонні проекти. Цьому може посприяти запровадження механізму пільгових цільових кредитів (з низькою відсотковою ставкою) для українських бенефіціарів транскордонних програм ЄС з метою надання їм можливості профінансувати обов'язкові 10 % бюджету проекту.

Висновки.

1. Використання переваг транскордонного співробітництва виступає вагомим чинником зміцнення конкурентоспроможності Одеського регіону в умовах посткризового етапу розвитку економіки України та обмеженості державного фінансування програм вирівнювання регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку.

2. Процеси активізації транскордонного співробітництва є взаємодоповнюючими, і тому досвід міжрегіональної співпраці може успішно використовуватися для підвищення ефективності транскордонного співробітництва та зміцнення конкурентоспроможності Одеського регіону.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» - офіційне видання – К.-Відомості Верховної Ради України, 2004, N45, ст. 499
2. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / Варналій З. С. – К.: 2007. –765 с.
3. Волошин В.І. Аналітична доповідь. Механізми та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності Західних регіонів України. / Волошин В.І., Васильців Т.Г., Мікула Н.А., Борщевський В.В., Бабець І.Г., Засадко В.В., Мігущенко Ю.В. – Львів:НІСД, 2011. – 51 с.
4. Lehner J.-P. Twelve Brief Notes on Transborder Regions in Europe // Regional Contact. 1995. # 10. pp. 291-292.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, транскордонний кластер, транскордонна промислово зона, конкурентоспроможність, регіон.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, трансграничный кластер, трансграничная промышленная зона, конкурентоспособность, регион.

Key words: cross-border cooperation, cross-border cluster, cross-border industrial zone, competitiveness, the region.